

Indrukwekkend genieten in de Oostvaardersplassen en omgeving

— Marije Veer en Guido Stooker

De Oostvaardersplassen staat flink in de belangstelling. Ook in dit tijdschrift. Verschillende auteurs gaven al hun visie op dit natuurgebied en het gevoerde beheer. De Oostvaardersplassen is echter niet alleen belangrijk voor natuurbeheer en natuurbescherming, maar ook voor natuurbeleving. Staatsbosbeheer vindt het erg belangrijk dat recreanten van dit bijzondere wetland kunnen genieten, met tegelijkertijd behoud van natuurwaarden en veiligheid. Recreatie is daarom volwaardig meegenomen in de in 2005 uitgevoerde evaluatie van het beheer van de Oostvaardersplassen van de afgelopen 10 jaar. De Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum, voerde afgelopen zomer dit evaluatieonderzoek uit. In dit artikel presenteren de Stichting Recreatie en Staatsbosbeheer de resultaten. Ook het belang en bruikbaarheid van de onderzoeksresultaten voor de beheerder komen aan bod.

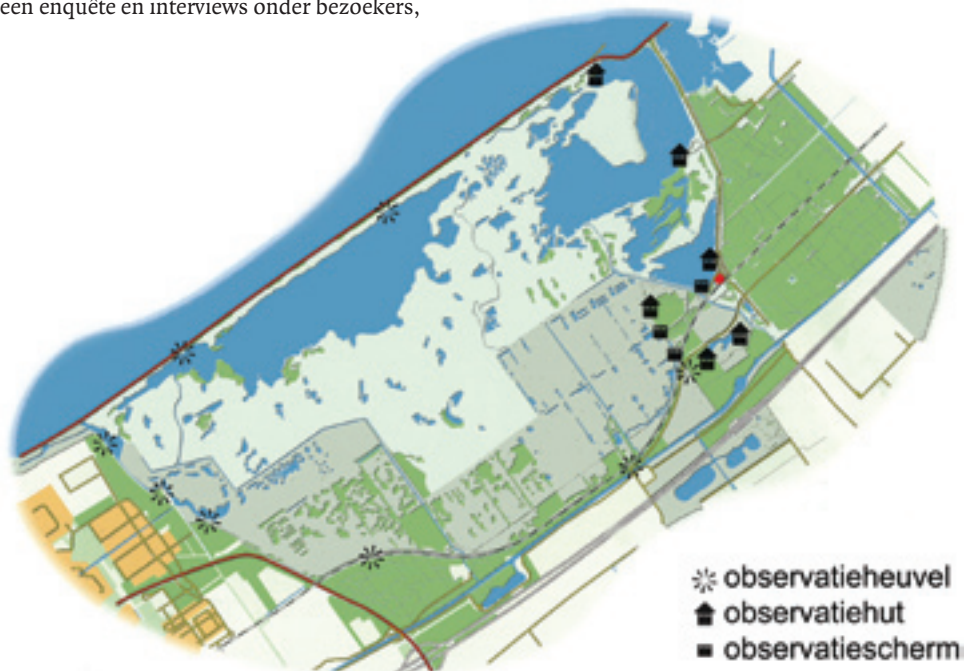
Kernvragen van het recreatieonderzoek waren: Wat heeft Staatsbosbeheer de recreant in de Oostvaardersplassen te bieden? Wat vindt die recreant van de recreatiemogelijkheden? Welke terreinkwaliteiten worden het meest gewaardeerd? Hoe beleeft de bezoeker de natuur? De Stichting Recreatie hield hiervoor een enquête en interviews onder bezoekers,

interviewde verschillende medewerkers van Staatsbosbeheer en bestudeerde relevante rapporten. De studie richtte zich niet alleen op de Oostvaardersplassen maar nadrukkelijk ook op de omliggende gebieden Oostvaardersveld, Fluitbos, Kotterbos en Hollandse Hout. Het blijkt namelijk dat de meeste bezoekers nauwelijks onderscheid maken tussen de Oostvaardersplassen en de omliggende gebieden.

Voorzichtige ontwikkeling

In 1996 kwam de Oostvaardersplassen in bezit van Staatsbosbeheer. Vanaf het begin stond voorop dat de natuurontwikkeling in de Oostvaardersplassen sterk moest 'vermaatschappelijken'. Ook de situering tussen twee snel groeiende steden speelde daarbij een rol. De Oostvaardersplassen is immers ook 'natuur bij de stad'. Sinds 1996 zijn er meer observatiepunten, meer excursies en ook wandelroutes gerealiseerd. In het oorspronkelijke recreatieve concept is de noordoostzijde van de Oostvaardersplassen (Lelystadzijde) in gericht als uitloopgebied voor Lelystad, en als gebied voor het landelijke en internationale publiek. De Almerzijde is vooral bedoeld voor de inwoners van deze stad.

Omdat de Oostvaardersplassen als gebied zo bijzonder en zo belangrijk is, paste bij het recreatief inrichten van het gebied geen standaard recreatiebenadering. Het gaat om bijzondere natuurbeleving, maar ook om hoge

natuurwaarden, wettelijke verplichtingen en algemene beleidskeuzes om in sommige natuurgebieden de natuur het primaat te geven. Het gaat er om wat passend is in zo'n gebied en om wat beter kan. Daarom is en wordt er veel nagedacht en gesproken over de invulling van de recreatie in de Oostvaardersplassen. Door beheerders, ecologen en maatschappelijk-georiënteerden. Zowel intern als extern. Dit heeft er toe geleid dat de recreatieontwikkelingen vooral stap-voor-stap en vrij voorzichtig plaatsvinden.

Excursies en beleefbaarheid vanaf de randen

Basis voor de recreatie in de Oostvaardersplassen zijn de diverse natuur- en landschapswaarden, zoals het ruige karakter, de uitgestrektheid en de vogelrijkdom. Ook de grote grazers kunnen de bezoeker bijzondere natuurbelevingen bieden. De toegankelijkheid van de Oostvaardersplassen is beperkt vanwege de kwetsbaarheid van het gebied, maar ook door de terreingesteldheid en de veiligheid van de bezoeker. Excursies en beleefbaarheid vanaf dijken ('vogelboulevards'), uitkijkheuvels en vanuit kijkhutten spelen de hoofdrol in het gebied. Natuurbeleving is vooral toeschouwen. Bij het bezoekerscentrum en in het Oostvaardersveld zijn rondwandelingen mogelijk. Deze delen moeten de 'etalage' voor de Oostvaardersplassen worden. De randgebieden, zoals Kotterbos en Hollandse Hout, zijn uit recreatief oogpunt erg belangrijk: zij zijn

wél goed toegankelijk voor recreatie. Wanneer de dieren zich in de winter terugtrekken naar bosdelen waar nog voedsel te vinden is, sluit Staatsbosbeheer deze normaal gesproken toegankelijke delen soms tijdelijk af.

Voor uitkijken en fauna-observatie zijn er veel voorzieningen. De hutten - allemaal aan de Lelystadzijde - liggen meestal een stukje het gebied in en zijn met een wandelpad te bereiken. De diverse uitkijkbulten liggen verspreid langs de randen van het kerngebied Oostvaardersplassen. Naast enkele gemarkeerde wandelroutes van 3-5 km, is er ook een fietsroute om het gebied heen en een in de Hollandse Hout. Waterrecreanten (behalve schaatsers) en ruiters kunnen niet in de Oostvaardersplassen zelf terecht. Verder organiseert Staatsbosbeheer jaarlijks zo'n 300-350 excursies in het gebied waar gemiddeld jaarlijks zo'n 6000-8000 mensen op af komen. Staatsbosbeheer schat het totale jaarbezoek op ongeveer 200.000.

Wat vindt de recreant er van?

Hoe gebruikt en waardeert de bezoeker de Oostvaardersplassen? Om deze en andere vragen te beantwoorden, werd een enquête afgenomen onder bezoekers. Uitgangspunt voor de enquête was de bestaande Basismonitoring Recreatie van Staatsbosbeheer, waarin de recreatiekwaliteit een belangrijk aspect is. Hieraan werden specifieke vragen toegevoegd. Het enquêteren vond plaats in juli en augustus

2005 en werd gecoördineerd door Dimensus Beleidsonderzoek. De mening van respondenten over recreatie in de Oostvaardersplassen is overwegend positief. Bezoekers zijn tevreden over de recreatiemogelijkheden en enthousiast zijn over de natuurwaarden en de bijzondere karakteristieken van het gebied. Dat blijkt zowel uit de uitkomsten van de enquête als uit de interviews met bezoekers. Belangrijk punt is natuurlijk wel dat dit onderzoek geen inzicht geeft in de mening van de niet-bezoekers. Alleen bezoekers zijn geënquêteerd en geïnterviewd.

Uitzicht en de vogels favoriet

Bijna de helft van de bezoekers komt uit Flevoland, maar regelmatig komen bezoekers ook van ver. Er is veel herhalingsbezoek. Ongeveer een kwart komt minimaal een keer in de maand, tien procent van de respondenten komt (vrijwel) wekelijks. Het bezoek is uitgesmeerd over het hele jaar. Recreanten geven aan dat ze vooral komen om te wandelen, te fietsen, van het uitzicht en de vogels te genieten. Van de observatievoorzieningen maken zij dan ook volop gebruik. Deelnemers aan excursies komen ook voor de grote grazers. Op de vraag wat bezoekers zo bijzonder vinden aan de Oostvaardersplassen, noemen zij de vogels, de ongereptheid en de grote grazers. Ongeveer een derde van de bezoekers vindt de Oostvaardersplassen een unieke belevenis. De rest vindt de Oostvaardersplassen 'gewoon' een mooi natuurgebied. De natuur is dan ook voor veel mensen een reden om het gebied te bezoeken. Een kwart van de bezoekers geeft aan vooral naar het gebied te komen omdat het 'gewoon in de buurt ligt'. Naast genieten van het uitzicht en vogels kijken, zijn ook fietsen langs de uitkijkposten, en wandelen belangrijke recreatieactiviteiten.

Over vrijwel alle kwaliteitsaspecten uit de basismonitoring van Staatsbosbeheer is men tevreden. Slechts een aspect, de zitbanken, scoort onder de tevredenheidsnorm die Staatsbosbeheer hanteert (hierin zijn zowel belang als waardering meegenomen). Sterke punten van de Oostvaardersplassen zijn de bereikbaarheid, de afwisseling in bos en open ruimte, veiligheid en het ontbreken van loslopende honden. Bezoekers vinden alleen dat er te weinig zitbanken zijn, te veel omgevingslawaai is en er te weinig fietspaden zijn.

Begrip voor beperkte openstelling

Negentig procent van de respondenten is op de hoogte van het feit dat het gebied grotendeels

is afgesloten. Deze mensen geven over het algemeen aan dat zij dat prima vinden. Op de enquêtevraag: “Wat vindt u van het feit dat het gebied grotendeels is afgesloten”, antwoorden zij vooral (slechts een antwoord mogelijk) dat ze begrip hebben voor de argumenten van Staatsbosbeheer (32%), dat het gebied er juist bijzonder door wordt (25%) of dat ze tevreden zijn met de huidige recreatiemogelijkheden (21%).

Ook in de gesprekken met bezoekers blijkt er draagvlak te zijn voor de beperkte toegankelijkheid. De meeste mensen geven aan dat er best gebieden mogen zijn waar de natuur met rust gelaten wordt. Bezoekers die in de buurt wonen, wijzen er tevens op dat er in de omgeving voldoende gebieden zijn die wel geheel zijn opengesteld. Bezoekers zijn niet per sé tegen meer toegankelijkheid, maar ze vinden het behoud van de natuurwaarden een belangrijk punt. Specifieke bezoekers zijn de vogelliefhebbers. De huidige observatiehutten en bulten passen prima bij de wensen van deze doelgroep. De vogelaars verwachten dat veel vogelsoorten bij verstoring zullen verdwijnen of zich op verder weg gelegen plekken in het gebied terugtrekken.

Geïnteresseerd, betrokken en geïnformeerd

Veel bezoekers geven tijdens de interviews aan dat ze een brede interesse hebben in de natuur van de Oostvaardersplassen en in het beheer. Zij hebben vaak veel achtergrondkennis en komen regelmatig naar het gebied. Het beheer

spreekt velen aan. Ook in de enquête geven veel bezoekers aan op de hoogte te zijn van het feit dat de Oostvaardersplassen zijn afgesloten, dat het een internationaal belangrijk wetland is en dat er veel grote grazers lopen.

Veel mensen volgen de discussies over de grote grazers met belangstelling. Sommigen uitten dan ook kritische geluiden over het beheer van de kuddes en de omvang van de kuddes. De meeste geïnterviewden hebben vertrouwen in de beheerder. Het merendeel van de bezoekers is positief over de aanwezigheid van grote grazers en op de vraag wat men vindt van de grote grazers (slechts een antwoord mogelijk): antwoordt zo'n 60 procent dit goed te vinden voor de natuurontwikkeling en 30 procent ziet een meerwaarde voor de natuurbeleving. Een groot deel van de respondenten wil graag tussen de grazers wandelen of fietsen: op eigen gelegenheid (circa 50%) of alleen met een gids (30%). Uit de gesprekken blijkt dat de meeste mensen zich wel realiseren dat, vanwege mogelijke risico's, zorgvuldig moet worden bekeken in hoeverre dit mogelijk is. Maar tegelijkertijd is het een teken aan de wand dat veel mensen toch graag wat meer vrij de Oostvaardersplassen in zouden willen.

Recreatiebeleid verfijnen

Wat gaat Staatsbosbeheer doen met de uitkomsten van het recreatieonderzoek? Zoals eerder aangegeven, is het onderzoek onderdeel van de evaluatie en verantwoording van het beheer van de afgelopen tien jaar naar de opdracht-

gever, de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Naast het vegetatie- en faunabeheer wordt dan ook het recreatieve medegebruik beoordeeld. Juist nu het beheer van het gebied onderwerp is van veel politiek-bestuurlijke aandacht, is het goed om ook de publieke opinie over openstelling, recreatie en natuurbeleving te kennen. Staatsbosbeheer is dan ook tevreden over de onderzoeksresultaten: de resultaten bevestigen dat Staatsbosbeheer met het recreatieve beheer op de goede weg zit. Maar natuurlijk zal Staatsbosbeheer de resultaten ook gebruiken om haar recreatiebeleid in de Oostvaardersplassen verder te verfijnen. In de Nota Ruimte liggen speerpunten voor recreatie bij de stedelijke gebieden. Met twee van de snelstgroeiende steden van Nederland aan weerszijden van de Oostvaardersplassen ligt er daarom een mooie opdracht voor Staatsbosbeheer om hier creatief en zorgvuldig invulling aan te geven. Creativiteit is nodig, omdat het gebied onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) valt. Deze stelt ook voorwaarden aan het recreatieve medegebruik van het gebied want verstoring van de habitat van statusverlenende soorten is uit den boze.

Kijknatuur, zwerfnatuur en natuurpark

Staatsbosbeheer ziet goede mogelijkheden om het concept 'kijknatuur, natuurpark, zwerfnatuur', dat in 1996 is opgesteld, verder invulling te geven. Belangrijk daarbij is dat het gebied dat onder de VHR valt, omringd wordt door een aantal 'aangelegde' natuurgebieden: het

Fluitbos en Kotterbos aan de kant van Almere en het Oostvaardersveld en Hollandse Hout aan Lelystadse zijde. Samen met de stadsbossen van Almere en Lelystad spelen die een rol in de recreatiezoning. In de stadsbossen heeft recreatie het primaat. In de randgebieden is volop ruimte en gelegenheid voor natuurbeleving van diverse aard. De kern van de Oostvaardersplassen blijft alleen toegankelijk voor bezoek onder begeleiding. Aan 'kijknatuur' is de afgelopen jaren heel veel aandacht besteed door het plaatsen van zeventien kijkschermen, kijkhutten en observatieheuvels. Uit het recreatieonderzoek bleek dat veel bezoekers de vogels en grote grazers hoog waarderen maar dit nog wel intensiever willen beleven. Door specifieke inrichting van het Oostvaardersveld en de Hollandse Hout voor die natuurbeleving wil Staatsbosbeheer het concept 'natuurpark' inhoud geven. De Hollandse Hout (circa 900 ha) blijft geheel opengesteld voor het publiek, ook als in de toekomst eventueel een deel ervan begraaasd zal worden door edelherten. Het Oostvaardersveld moet het etalage-gebied worden van de Oostvaardersplassen. Staatsbosbeheer wil de bezoekers de gelegenheid geven vrijelijk te dwalen door ruige natuur met grote kans op wildontmoetingen. Maar zonder het risico van fysiek contact met de grote grazers. En ook zonder al te veel rasters en zichtbare afscheidingen. Behalve natuurlijk de wettelijke eisen van de VHR, maakt vooral het 'wilde' gedrag van de grote grazers het tot nu toe onmogelijk

'zwerfnatuur' echt inhoud te geven. Hoewel veel mensen aangaven het risico te willen nemen, zal vanwege de juridische aansprakelijkheid en beheerbaarheid, vrij struinen door dit soort natuurgebieden (nog) niet mogelijk zijn. Maar Staatsbosbeheer zal wel, naast de vele excursies die er nu al worden gehouden, het aanbod van natuurbeleving in de kern van de Oostvaardersplassen proberen te verbreden door meer excursies te organiseren. Deels op andere tijden van de dag, deels ook in andere seizoenen dan alleen het hoogseizoen, maar ook vanuit andere locaties. Ook zijn er ideeën om excursies met overnachting te gaan organiseren.

Niet alleen voor vogelaars

We weten nu de mening van de bezoekers, maar die van de niet-bezoekers kennen we onvoldoende. Staatsbosbeheer wil bereiken dat het Oostvaardersplassen-gebied als geheel (dus inclusief de randgebieden) op nationale schaal wordt gewaardeerd als bijzonder natuurgebied met een hoge belevingswaarde, ook voor de

niet-kenners, de niet-vogelaars en niet-wetenschappers. Een belangrijk communicatiemiddel daartoe is het Bezoekerscentrum. In 2006 wordt gestart met de voorbereidingen voor de nieuwbouw van een modern natuuractiviteiten-centrum. Behalve informeren en oriënteren, zal dit centrum de bezoeker ook alternatieve vervoers- en verblijfsmogelijkheden (horeca en overnachting) bieden en een ontmoetingsplek zijn voor mens-natuur-gerelateerde activiteiten. Het is de bedoeling om het Natuuractiviteitencentrum eind 2008 te openen, compleet met een uitkijktoren, natuurwinkel en horecavoorziening. ♦

Marije Veer, Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum
Guido Stooker, Staatsbosbeheer

Dit artikel is gebaseerd op het onderzoek 'Recreatie in de Oostvaardersplassen anno 2005: aanbod, gebruik, waardering en beleving'. VEER ET AL / STICHTING RECREATIE., 2005

ADVERTENTIE

Een greep uit onze activiteiten

ontwikkelen
initiëren
beheren
communiceren
organiseren
inventariseren

Staro
Bos- en natuurbeheer

Bel ons voor een vrijblijvend kennismakingsgesprek.

Watermolen 29 • 5421 LJ Gemert
T (0492) 450 161 • F (0492) 450 162
info@starobeheer.nl • www.starobeheer.nl